

Metodické podklady k pilotáži v Liberci ¹

¹ Jedná se o draft části metodiky, kterou budeme testovat bez všech doprovodných textů, pouze texty k daným tématům

Obsah

Obsah.....	2
Úvod	3
O co jde ve sporech o “islám”	5
Evokace.....	5
Uvědomění 60 min	6
Reflexe (15 min)	6
Podklady pro učitelé: ŠÁTKOVÁ AFÉRA	8
Jak (ne)mluvit o islámu	11
O co jde ve sporech o “gender”?.....	16
Evokace.....	16
Uvědomění 65 min	17
Reflexe 15 min:.....	17
Případová studie: Istanbulská Úmluva a „Genderová ideologie“	19
Jak mluvíme o genderu?.....	21

Úvod

Metodika, kterou čtete, je výstupem projektu Ochrana lidských práv v polarizovaném kontextu (OLIPOL) realizovaného ve spolupráci Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a organizace Nesehnutí. Na Ústavu politologie dlouhodobě probíhá výzkum problematiky polistopadového politického vývoje ve střední Evropě, který analyzovali např. v publikaci *Central European Culture Wars: Beyond Post-Communism and Populism* (2021). Nesehnutí se od svého vzniku zabývá ochranou lidských práv a vzděláváním bez předsudků. Metodika představuje ojedinělý pokus o propojení těchto oblastí zájmu na základě přímé aplikace sociálněvědního výzkumu do vzdělávacího materiálu. Jejím cílem je přispět k deeskalaci sporů a k jejich přenesení z polarizující do produktivní polohy.

Předmětem metodiky jsou dopady společenské polarizace na dodržování lidských práv. Vycházíme z přesvědčení, že polarizující spory eskalující kolem témat jako respekt k náboženské diverzitě, genderová rovnost nebo přijímání uprchlíků neústí v žádné uspokojivé řešení, protože jsou často jen zástupným problémem širších politických sporů, skupinových zájmů a společenských nerovností. Přesto je důležité k nim přistupovat se vši vážností – už jenom proto, že negativně dopadají na důstojnost a životní podmínky zejména těch skupin, které jsou v nějakém ohledu společensky znevýhodňovány a dochází k porušování lidských práv jejich členů.

Lidská práva obecně v metodice chápeme optikou Listiny základních práv a svobod, která vymezuje základní principy soužití v demokratické společnosti a poskytuje každému člověku nezpochybnitelný standard ochrany jeho důstojnosti a práv. Jedná se o pravidla hry, o jejichž nutnosti nás učí historická zkušenost. To neznamena, že by byl jejich politický výklad neměnný. Neměl by však vést ke zhoršení současného stavu.

Od roku 2015 pozorujeme nárůst bagatelizace a relativizace lidských práv i u skupin, kde jsme se s tím tolik nesetkávali – od uprchlíků přes ženy až po lidi s nenormativní sexuální orientací a genderovou identitou. V tomto světle se zdá, že dochází k zásadní proměně vnímání lidských práv jakožto samozřejmého rámce politického a společenského života.

Jedním ze způsobů, jakým výše uvedenou změnu uchopit, je její zasazení do širšího pohybu od socioekonomicky definovaného politického konfliktu k tomu kulturnímu. Tzv. kulturní války pracují s představou politiky jako souboru střetů kolem určitých hodnot a norem, v nichž je obtížné dospívat ke kompromisním řešením. Posiluje se vnímání politiky způsobem, kdy vítězství jedné strany vždy znamená prohru druhé.

Nejpozději od tzv. uprchlické krize se šíří narativ o rozdělené společnosti, vytvářející dojem, že česká společnost sestává ze dvou jasně ohraničených a vzájemně si oponujících skupin. V tomto pohledu se však ztrácí ze zřetele dvě věci. Zaprvé spíše než rozdělená je společnost fragmentovaná. Téměř nikdy neexistují jen dvě skupiny s protikladnými postoji, ale spíše množství různých skupin s různými postoji. Zadruhé dochází k přehlížení faktu, že za eskalací sporů zpravidla stojí konkrétní aktéři s konkrétními zájmy, pro které předmět sporu může být spíše jen příležitostí k prosazení vlastní agendy než výrazem zájmu o daný předmět.

Představa o rozdělené společnosti značně zkresluje realitu, a právě proto bývá různými aktéry využívána k mobilizaci svých stoupenců. K tomu často používají taktiky vyvolávání pocitu až existenčního ohrožení („teď jde o všechno“) a jiných silných emocí. Emoce jsou samozřejmě neodmyslitelné od politiky. V případě polarizujících sporů jsou však jedním z důvodů, proč se v nich nedaří najít smysluplné řešení. Zároveň tím některé skutečně palčivé problémy české společnosti – nízké mzdy, nedůstojné pracovní podmínky, nízká sociální mobilita související s nastavením vzdělávacího systému, vysoká míra zadluženosti (exekuce), nedostupné bydlení, omezené adaptaci na klimatické změny aj. – zůstávají nedotčeny. Naopak posilují negativní jevy, jako je rasismus, islamofobie nebo misogynie.

Předkládaná metodika reaguje na rozmach polarizujících sporů nabídnutím uceleného souboru aktivit vyučujícím na pedagogických fakultách, kteří je mohou využít při vzdělávání studujících zejména na oboru základy společenských věd. Aktivita usilují o rozvoj komplexního přemýšlení nad problémy, k čemuž využívá metody kritického myšlení a nenásilné komunikace, a je sestavená na základě třífázového modelu učení E-U-R. Zvolené teoretické rámce a vzdělávací metody kombinují analýzu s pohybem a zážitkem, jakož i zvědomováním emoční stránky procesu učení. Témata, kolem nichž se vede polarizující spor, jsou tudíž prozkoumávány z racionálního, emočního a postojového hlediska.

Metodika nenabízí jednoduché řešení, ale umožňuje studujícím klást si otázky a zamýšlet se nad různými tématy nejen pomocí analýzy, ale také se k nim vztáhnout skrze svůj hodnotový rámec a vlastní pozici ve světě. Použité metody rozvíjí schopnost kritického myšlení, klíčové kompetence řešení problémů a citlivost a empatii vůči znevýhodněným skupinám.

Metody nenásilné komunikace pomáhají studujícím zvědomit emoce, pojmenovat je a zároveň vztahnout se k emocím a potřebám druhého. Porozumění vlastním emocím a potřebám a emocím a potřebám druhých pomáhá budovat vzájemnou důvěru a otevírá prostor pro sdílení a vedení vzájemného dialogu, což přispívá k deeskalaci konfliktu a konstruktivnímu dialogu.

O co jde ve sporech o “islám”

Anotace: Tato aktivita přináší analýzu sporu o nošení šátku ve škole a nabízí studujícím možnost zamyslet se nad tím, jak lze podobné spory deeskalovat. Ve fázi reflexe se snaží o obecnou analýzu konfliktu z hlediska jeho dynamiky, mocenských vztahů a předpokládaných zájmů jednotlivých aktérů a o zvědomování si více úrovní sporu a důsledku eskalace pro základní práva menšin.

Cíl: Analýza eskalace kauzy, analýza aktérů z hlediska mocenského postavení, různých zájmů a různorodosti představ o tom, co je v jádru konfliktu vede ke schopnosti ovlivňovat situaci, nahlédnutí anti-islamismu z kritické perspektivy, schopnosti rozeznat skutečné příčiny konfliktu od zástupných, porozumění termínu islamofobie a jeho důsledkům pro konkrétní lidi.

Čas: 90 min

Připravte si: vytisknete (či otevřete) [Pracovní list Šátková aféra](#). Připravte místnost tak, aby se v ní dalo volně pohybovat (větší prázdný prostor).

Materiály pro vyučující:

- [4.1 Šátková aféra](#)
- [5.2 Jak \(ne\)mluvit o islámu a islamofobii?](#)
- [6.3 Jak se migrantů stali muslimové: „Islám“ a islamofobie v České republice po roce 2010](#) (QR)

Instrukce:

Na začátku hodiny vytvořte uprostřed místnosti kruh ze židli tak, abyste při diskuzích a společné práci všichni mohli společně diskutovat a viděli jeden na druhého. Posadte se spolu se studujícími do kolečka a představte studujícím program se kterým přicházíte, pak výzvěte studující aby se představili a řekli něco o sobě (co studují nebo čím se zabývají).

Evokace

Aktivita škály 10 min

aktivita slouží k rozpohybování studujících a naladění se na téma.

Vytvořte v místnosti pomyslnou škálu - například prostor mezi dvěma protilehlými rohy. Studující se postaví a umištěním se na škále odpovídají na vámi pokladané otázky. Po každé otázce krátce se zeptejte studujících na důvody proč stojí tam, kde stojí.

1. Jaký je váš vztah k náboženství?
2. Kolik toho víte o Islámu?
3. Kolik muslimů nebo muslimek znáte osobně?

Uvědomění 60 min

1. Úvod

Krátce popište studujícími kauzu, se kterou budeme pracovat. Zeptejte se zda o tom slyšeli nebo třeba ví o podobných případech. Sdělte jim, že budeme pracovat s touto kauzou.

2. Skupinová práce: seznámení se s kauzou (15 min)

Rozdělte účastníky do 7 skupin. Každá skupina dostane Pracovní list Šátková aféra a vylosuje si jednu stranu sporu, kterou bude analyzovat.

Zadání: všechny skupiny přečtou celý text Pracovního listu aby získali povědomí o kauze a o tom co v ni šlo. Pak odpoví na otázky ke svému vylosovanému aktéru, které najdou v pracovním listu na konci popisu aktéra.

Skupiny můžou dohledat na internetu i další zdroje, argumenty nebo jiné relevantní informace ke svému aktéru pro zjištění motivací, cílů a strategií aktéra.

3. Společná práce: diskuze (30 min)

Na základě této přípravy spolu se pokuste restaurovat příběh. Nejdřív spolu se studujícími popíšte co se stalo. Pak každá skupina představí odpovědi na otázky ke svému aktéru a tím představí ostatním jaký měl zájem a roli v celé kauze.

Otevřte prostor pro otázky od ostatních skupin i pro vyjádření nesouhlasu. Diskutujte spolu o motivech aktérů a o jejich strategiích, o tom jak by se daný spor dal vyřešit.

4. Skupinová práce (15 min)

Každá skupinka připraví živou sochu, která bude znázorňovat spor tak, jak se odehrál. Všichni naraz ukažou své živé sochy. Až sochy všichni prohlídnou, požadejte studující aby změnili sochy tak, aby to vedlo ke smířlivějšími řešení sporu.

Reflexe (15 min)

V závěrečné reflexi se zaměřte na to, jak lze předcházet eskalaci konfliktu a na to jakou roli hraje v celé kauze islám.

Pomocné otázky pro reflexi:

- jak vnímáte mocenskou pozici jednotlivých aktérů v kauze? Kdo byl silnější? Kdo slabší? Čí hlas v aféře nejvíce chyběl?
- proč spor eskaloval a přesunul se i do politické roviny?
- jaký to podle vás mělo dopad na muslimy žijící v ČR?
- co si odnášíte pro sebe?

Podklady pro učitelé: ŠÁTKOVÁ AFÉRA

Tzv. šátková aféra z roku 2013 byla jedním z mála veřejných konfrontací na téma viditelnosti islámu v Česku, jeho postavení ve společnosti.

Ukázalo se, že islám Čechům vadí? Nebo naopak, že jejich obrana byla vítanou příležitostí se zviditelnit? Byla ředitelka školy islamofobka, nebo jednala běžně a na základě rozšířených představ, a politická eskalace ji do islamofobního kontextu zasadila? Kdo byl největší obětí události a kdo nese největší zodpovědnost?

JAK ESKALUJE PROBLÉM V KAUZU

Kauza vzniká **stížností** u ombudsmanky; kdyby se studentka neozvala, případ by zapadl jako velká část případů diskriminace. Právě úspěšná stížnost – na toto téma první v ČR – roztočí kolo eskalace.

Prvním eskalačním prvkem bylo označení postupu ředitelky jako diskriminační. Je totiž pojmenován **problém „nepřímé diskriminace“**: nejde o správnou chybu, ředitelka jednala podle pravidel, ale dopustila se jiné, obecnější a vážnější chyby diskriminace. Ombudsmanka se obrací na systém, chce problém řešit obecně. **Kritizuje** jak školu, tak školní inspekci, požaduje změnu školního řádu.

Jedna z dívek dále **žaluje u soudu** o odškodné. Ten nejprve prohraje, po delší době vyhraje u Nejvyššího soudu a její kauza se vrací, má šanci uspět.

Kauza pokračuje **eskalací**: škola vyhrožuje žalobou proti postojům ombudsmanky; eskalovaná kauza se medializuje jako spor mezi ombudsmankou a ředitelkou. Dále eskaluje ředitelka. Necítí se vinná, ale viktimizovaná. Ředitelka provedla převrácení oběti – místo studentek se cítí pod útokem ředitelka pro své názory a vedení školy. Možná je jako ředitelka školy pod neustálým tlakem ze strany rodičů, zřizovatelů, inspekce a šátek je jednoduchá příležitost, jak se vymezit.

Po prvotní události **ve škole** se rozvíjel hlavně **v soudních síních**. Jedna z dívek školu žalovala v občanském sporu a soudní síň se stal místem hledání práva ale i **divadlem politické a symbolické konfrontace**. Hlavní aktérka aféry, ředitelka školy, potom získala velký mediální prostor a politickou podporu, a to nejen pro její prvotní rozhodnutí ohledně studia dvou dívek, ale *hlavně i pro její postoj, který se teď týkal islámu obecně*. Ředitelka získává podporu u politiků a i u zástupce ombudsmanky. Ze sporu o šátky se stává spor o islám a „nepřátelskou ideologii“.

Ze právní roviny se přenesl **do roviny politické**. Od otázky legality rozhodnutí ředitelky školy a práv dívek se posunul k otázce týkající se vztahu i islámu jako takovému. Aféra byla politizovaná a medializovaná. Zapojili se do ní jak ministr (pochopitelně), ale i prezident, anti-islamisté a liberálové. Všichni řešili u soudu a v komentářích kolem něj vlastní agendu: Zeman se vymezoval a zviditelňoval, a *Islám v ČR nechceme* popularizoval svou protiislámskou propagandu a liberálové se postavili za individuální právo nosit šátek a proti anti-islamistům.

Právní a politická povaha sporu se nakonec rozešly: soud řekl, že stěžejní jsou individuální práva dívek, a ne pravidla školy, a vyzval k reformě pravidel. Zároveň se ale soud do sporu nezapojoval, nekriminalizoval rozhodnutí.

Proč se nenašlo řešení rovnou? Proč nebyly zohledněny všechny perspektivy, a to jak práva dívek, tak i situace školy, a proč v tomto případě, na rozdíl od jiných v Česku, musely proběhnout nákladné procesy a pro oběti zraňující kampaně?

K JAKÉMU POCHYBENÍ TEDY VE SKUTEČNOSTI DOŠLO?

Správní rovina: Ohledně pravidel konkrétní školy zůstává postup ředitelky sporný.

Právní rovina: striktně vidělo nedošlo k poškození práva na vzdělání a to proto, že dívky se nikdy formálně nezapsaly a nebyly zbaveny možnosti vzdělání pro náboženský symbol.

Morální rovina. Zde je poškození jednoznačné: Škola neprojevila dostatečné pochopení. Dívky se cítily diskriminovány a postupně odešly

Lidskoprávní rovina: Nejvyšší soud konstatoval že k poškození práv došlo. Zakazovat zásadní náboženský symbol bez dobrého důvodu nelze

Politická rovina: vznikla **kauza**, která eskalovala do negativních projevů a týkala se vztah k islámu jako takovému

JAK TO ŠLO VYŘEŠIT?

Individuální rovina: Zvážit zájmy dívek a možnosti školy. Je šátek opravdu na škodu při vyučování? Vyjadřuje nějakou ideologii? Může se ředitelka s dívkami bavit o jejich postojích a individuálně zhodnotit, zda je pro ně šátek důležitý?

Správní rovina: Reformovat pravidla školy tak, aby explicitně vybídl k vstřícnosti ve věcech svobody náboženství. Ombudsmanka na potřebnou reformu v začátku upozornila a požadovala změnu školního řádu, soudní rozhodnutí tento přístup potvrdilo. **Rada školy** v r. 2014 umožnila výjimku ze zákazu pokrývky z náboženských důvodů, ale explicitně nošení neumožnila. Jiné zdravotní školy běžně mají muslimské studentky

Právní rovina: Nejvyšší soud se postavil za právo na náboženskou svobodu.

Vyřešeno? Ne. Aféra poškodila dvě dívky, upřela jim možnost zapsat se do vzdělávací instituce a dlouhodobě je vystavila silnému tlaku, negativnímu veřejnému zájmu a nutila obhajovat svou pozici v systému, který jim nebyl nakloněn.

O CO ŠLO V TZV. ŠÁTKOVÉ AFÉŘE?

Každý aktér sledoval vlastní zájmy:

dívky svou důstojnost; ředitelka svou autonomii vůči (neustálé) externí kritice; anti-islamisté svou ideologickou agendu, liberálové lidská práva a otevřený postoj k jinakosti.

V jakém smyslu šlo o islám?

- na pro **ředitelku** pravděpodobně v začátku šlo o necitlivou negativní **reakci na jinakost**; vnímanou absenci respektu k její **autoritě** a k **autoritě školy**; nezájem nebo neinformovanost o tzv. šátku; v druhé fázi se stavěla proti islámu jako symbolu liberální intervence proti *našim zvyklostem*.
- pro **ombudsmanku** šlo nepřímou diskriminací na základě náboženských symbolů a o rovnost
- na **správní úrovni** šlo o povolení výjimky z důvodu ochrany lidských práv a práva na **svobodu vyznání**: škola do něj nesmí bezdůvodně zasahovat
- pro **dívky** šlo o jejich autonomii a důstojnost, ke které patří **osobní víra**
- pro politiky šlo o vymezování se na **polarizující téma**
- pro anti-islamisty šlo o vykreslení islámu jako civilizační **hrozby**

KDE BYLA NESHODA?

- **Význam šátku jako náboženského symbolu:** pro ředitelku znamenal něco jako klobouk nebo kříž, pro dívky výraz jejich víry a identity
- **Viditelnost náboženství**, odlišná forma religiosity: školy neumí pracovat s ostentativními náboženskými symboly, naše náboženství je neznají. Islám na druhou stranu předepisuje řadu ostentativních a společenských prvků ortopraxe, které nejsou věcí názoru
- **Role náboženství:** v ČR předpokládáme, že náboženství je *soukromou* věcí a lze jej „schovat,“ protože žijeme v sekularizované společnosti. Příchozí z tradičnějších zemí prožívají náboženství jako *veřejnou* záležitost a často narážejí na meze tolerance

- **Náboženská (ne)tolerance a sekularismus:** ČR je země se zaručenou svobodou náb. vyznání. Paradoxně mohou příchozí zakoušet silnou netoleranci nejen k islámu, ale religiozitě obecně. Považujeme ji za něco překonaného

Jak (ne)mluvit o islámu

Podklady k další debatě: Islám

O čem se bavíme

Spory o islám se většinou točí kolem naší představy o „islámu.“ Jsou často formovány právě v kontroverzních debatách, ve kterých nezaznívá hlas muslimů, ani konkrétní zkušenost s konkrétním problémem, ani sebereflexe. Jsme potom schopni „islám“ chápat jako hrozbu a chovat se netolerantně.

Tento pracovní list chce uvést nejen základní definice („Islám“, islamofobie, kritika islámu), ale i různé perspektivy na to, co je pravděpodobně jádrem neshody.

Naše vnímání náboženství a jinakosti není totiž založeno na jakémsi abstraktním a univerzálním základě, ale je výsledkem dlouhého procesu sekularizace a privatizace náboženství jako takového, který naše očekávání na to, jak může a má být náboženství viditelné formuje. Když se setkáváme s projevy, které očekáváním neodpovídají, vzbuzuje to negativní reakce, podezření, strach.

Entita „islám“

Jelikož se „islám“ stal předním předmětem rozprav, politik a mobilizací, není nijak překvapivé, že to, co tento pojem představuje, je velmi vzdálené živé realitě samotných muslimů. Už proto, že islám, jakožto náboženská tradice a civilizace, je dynamický a mnohorozměrný jev, který, stejně jako třeba křesťanství, nelze zachytit pod jeden pojem či představu. My ale máme tendenci „islámu“ připisovat vlastnosti způsobem, který by v případě „křesťanství“ neobstál. Mediální „islám“ je totiž představa, že jde o monolitní a neměnnou entitu a zároveň, jak říká Olivier Roy, jakýsi software, který řídí jednotlivé muslimy: jejich společenské chování, politické přesvědčení a životní cíle.

V různých etapách výše popsané proměny protiislámských představ byl „islám“ vnímán vždy ve vztahu k „nám“ jako (a) historicky konkurenční civilizace, (b) cizí, odlišná a nekompatibilní kultura a jako (c) agresivní ideologie. Je ale zřejmé, že „islám“ ve veřejné debatě znamená něco zcela jiného než to, jak islámskou náboženskou tradici prožívají samotní muslimové či zkoumají vědci.

U islámu je ale poměrně snadné říci, že spíše, než odrazem skutečnosti je odrazem nás samotných. Důvod je nasnadě: islám jako náboženství, různé aspekty arabské, turecké či jiné kultury stejně jako historie států zůstávají nejen u nás poměrně neznámé, ale dosud do velké míry neprozkoumané, a to jak mezi specialisty na Západě, tak o to spíše v široké veřejnosti. Poznání obrazu kulturních výměn mezi latinskou a arabskou kulturou, a tedy představa o odvozenosti evropské renesance, se teprve, v posledních desetiletích, dynamicky vyvíjí, stejně jako se vyvíjí poznání dějin velkých islámských států, dopadů kolonialismu a modernizace, či velmi dynamické náboženské současnosti. Islám tedy teprve poznáváme, a to nejen my, ale i Západ. Není přehnané říct, že zejména pro koloniální státy, jako je Francie, Velká Británie, ale i USA, je poznávání jejich vlastních konstrukcí „islámu“ i problematickým poznáváním sebe samých, tedy i své koloniální historie.

Co je islamofobie?

Islamofobie zahrnuje široké spektrum projevů vyjadřujících předsudky, diskriminaci až nenávist vůči muslimům. Stejně jako antisemitismus, anticiganismus a homofobie, i islamofobie je projevem pocitu nadřazenosti a vede k ponižování celé skupiny lidí na základě vnímané náboženské, národní nebo etnické identity, spojované s určitou představou islámu. Definovat islamofobii ale není lehké. Britská nadace Runnymede Trust popisuje islamofobii jako „pohled či světonázor zahrnující neopodstatněný strach nebo odpor vůči muslimům, který ústí do praktik vyčleňování či diskriminace.“ Problém s touto definicí je výraz „neopodstatněný strach“, který obsahuje psychologický pojem strachu (fobie) a naznačuje, že může existovat něco jako opodstatněná islamofobie. Pojem islamofobie tak popisuje nějaký problematický vztah k jakési hrozbě, zároveň ho odsuzuje jako založený na předsudcích.

Nezřídka se stává negativní nálepkou, používanou pro delegitimizaci protivníků. Je to tedy pojem kontroverzní a je sám předmětem politických bojů.

Spíše než o islamofobii, je praktičtější hovořit o **diskriminačnmu postoji, obdobnému rasismu, který se obrací proti celým etnickým a náboženským skupinám, a je založen na tendenci vnímat negativně, přezíravě až nepřátelsky, a se zobecňujícími předsudky, národnosti a jednotlivce, které spojuje příslušnost k islámu**. Tzv. islamofobii je tedy možné rozložit na negativní stereotypy, nepřátelské projevy a na určité představy a ideologie, které je ospravedlňují. Tyto jevy mají svou vlastní historii v Česku a na Západě. Popsat tuto nedávnou historii pomůže lépe pochopit proces, jakým se negativní stereotypy a protiislámské postoje postupně přesunuly ze specializovaných skupin a médií do mainstreamu a jak k nám také proudily ze zahraničí.

Projevy islamofobie

Islamofobní projevy mají následující základní vlastnosti: aktivně vytvářejí **negativní obraz** islámu jako protizápadní, útočné a v porovnání se „Západem“ méněcenné identity všech muslimů; **agresivně** vnucují svůj názor, nepřipouští kritiku, protiargumenty či pochyby, „strkají“ všechny muslimy „do jednoho pytle“; vyvolávají **strach**: vykreslují islám jako hrozbu a naši společnost jako ohroženou expanzí islámu, který je k nám z nějakého důvodu nepřátelský; podněcují **alarmismus**: vzbuzují paniku, pocit urgentního ohrožení, na které je nutno agresivně reagovat; vyznačují se **konspiračním** myšlením, např. přesvědčením o projektu islamizace Západu a „organizované invazi“ muslimů do Evropy.

Ideologie „antiislamismu“

Podobně jako jakýkoli rasismus, i islamofobie je založená na názorovém proudu, který někteří jeho propagátoři aktivně rozpracovávají do podoby určité ideologie. Tato ideologie má nejčastěji následující znaky: Vytváří **umělý obraz „islámu“**: Pro své potřeby antiislamistická ideologie definuje islám po svém, bez odkazu na komplexní, reálnou podobu různých forem islámu a bez odkazu na jednotlivé muslimy a jejich sebepochopení. Všichni známe větu: nejsem antisemita, mám židovského přítele. Známy český antiislamista například tvrdí: *nemám nic proti jednotlivým muslimům, jen je chci vyléčit z „islámu“*.

Vzniká **fenomén strašáka**, takzvaný „strawman“: Pracuje s fiktivním obrazem islámu, na který navěší řadu negativních vlastností, které ospravedlňuje fakty, vytrženými z kontextu, například několika verši z Koránu, který ovšem antiislamista nezná a nepotřebuje pochopit.

Proto je **ideologie antiislamismu nevyvratitelná** racionálními argumenty, protože jakákoli fakta o islámu, o jeho různých podobách, včetně toho, jak jej chápou samotní muslimové, nemají nic společného se strašákem, který antiislamista vytvořil.

Antiislamista je poloinformovaný. Fakta ho nezajímají, zajímá ho jen potvrzení vlastních postojů, které ve svých extrémních projevech vytváří jakousi neliberální až nacionalistickou skupinovou identitu.

Na rozdíl od obav z islámu, ideologie antiislamismu není spontánní reakcí na nevládnuté hrozby a společenské změny, ale je **aktivně vytvářena** celou řadou ideologů a ex-muslimů. Center for American Progress identifikoval v USA síť nadací a „expertů na desinformace“, napojenou na americkou náboženskou pravici a neokonzervativce, jejichž protiislámské postoje jsou velmi explicitní a často přebírané v zahraničí. V České republice jsou islám a migrační krize častým tématem v populistických a proruských médiích. Antiislamismus je rovněž oblíbeným nástrojem nových populistických hnutí a jde ruku v ruce s autoritářskými tendencemi.

„Islám“ antiislamistů

Antiislamisté vnímají islám jako monolitický, statický a neměnný soubor dogmat a postojů, který je vůči „Západu“ méněcenný, protože je ve své podstatě archaický, misogynní, politický a násilný. Popírají jeho pluralitu a vývoj, stejně jako popírají schopnost se přizpůsobit modernímu světu a liberální demokracii.

Projektují svůj vlastní západní pojem náboženství, potažmo protináboženský postoj, a chápou islám v zásadě jako dogmatickou ideologii. Generalizují své špatné zkušenosti s určitou formou islámu na celé náboženství nebo zkušenost jim zprostředkovanou jinými.

Hlavním obsahem antiislamismu je zaměňování islámského *fundamentalismu*, za *islám* jako takový. Skutečností je, že někteří islámští fundamentalisté právě tak vidí islám – jako neměnný a v konfliktu se Západem.

Negativní stereotypy jako dopad islamofobie

Další projevy veřejného rozšíření islamofobních projevů jsou subtilnější, ale o nic méně nebezpečné pro soužití v liberálním pořádku. Zvláště v mainstreamových médiích, které islamofobii odmítají, se pod vlivem islamofobie prosazují určité stereotypy a reflexy.

Prvním je **nevyváženost** a **senzacionalismus**: Kontroverze kolem islámu jsou mediálně vděčné. Vyjadřovat se k negativním aspektům islámu nebo k negativním projevům muslimů přitahuje pozornost a média toho využívají. Zprávy o násilí Dáeše potvrzují určité stereotypy, zatímco například veřejné odmítání terorismu ze strany muslimů, jejich duchovních a podobně (nedávno např. desetitisíců indických muslimů) zprávy netvoří.

Druhým je **zjednodušování, neinformovanost, záměna pojmů** a někdy i **předpojatost**. Složité fenomény zejména arabského světa sotva sledují a chápou i odborníci. Média jsou často neopatrná ve směřování různých fenoménů, např. islámu a islamismu, nebo islamismu a radikálního fundamentalismu.

Třetím je **zobecnování**. Média a veřejný diskurs jsou plné zobecňujících pojmů: „Islámu“, „muslimům“, a častěji ještě „muslimským ženám“ se připisují zcela obecné vlastnosti takovým způsobem, který by byl nepřijatelný, kdyby se jednalo o jiné náboženství. Nejlepším testem je zaměnit adjektiv islámský například za křesťanský nebo židovský. Každé zobecnění, i když není motivováno nepřátelstvím vůči islámu, potvrzuje a upevňuje antiislámské stereotypy. Právě mainstreamová média nesou největší zodpovědnost za to, zda se budou stereotypům vyhýbat, nebo zda jim dají vážnost.

Zobecnování je logicky a lidsky absurdní. Olivier Roy, francouzský islamolog zabývající se fundamentalismem, píše, že takové zobecnování rovná se předpokladu, že každý muslim má „malý koránský program, zapojený do svého podvědomí“, který ho, ať chce nebo ne, předurčuje k nějakému chování“

Islamofobie vs. kritika islámu

Znamená kritika islamofobie obranu islámu za každou cenu? Je kritika islámu vždy islamofobní? V žádném případě. Kritizovat islám a zejména muslimy samozřejmě lze a je to plně legitimní. Ovšem legitimní kritika se obrací na reálný a zejména **konkrétní** jev a nabízí racionální pohled založený na faktech a argumentech. Je zcela legitimní kritizovat postavení žen v Saúdské Arábii nebo konzervatismus určitého pojetí šari'ý, kritizovat závislost islámských učenců na státu v Turecku, zvyky pákistánského venkova, diskriminaci křesťanů v Egyptě, násilí Dáeše a tak dále.

Kritizovat lze určitou **konkrétní ideologii** (např. islamistickou ideologii určitého hnutí). Těžko lze ale kritizovat náboženství jako takové, protože zahrnuje bezpočet jevů, a v čisté formě, jak si jej představujeme, v reálném světě neexistuje. Kritizovat abstraktní pojem islámu je stejně absurdní, jako kritizovat „křesťanství“ nebo „budhismus“. Lze ale smysluplně kritizovat určitou vlastnost tradice: Muslimové sami provádějí celou řadu kritik svých společností, právních systémů, společenských zvyků a tak dále, a to z liberálních, feministických ale i čistě teologických pozic.

Legitimní kritika se vyhýbá takzvané **esencializaci**. Častým neduhem kritiků islámu je předpoklad, že islám má nějakou jednoznačnou, neměnnou podstatu. To je mimo jiné postoj celé řady islámských fundamentalistů. Kromě toho, že se to nezakládá na pravdě – islám jako právní a etický systém je geograficky rozrůzněný a v čase se neustále mění – esencializace islámu nahrává právě

fundamentalistům a oslabuje muslimy, kteří jim čelí. Činí tak například potvrzováním tvrzení celé řady z nich, že „Západ“ je nepřátelský vůči „islámu“.

Proč je islamofobie problém?

Jev islamofobie ve veřejném prostoru má celou řadu silně negativních dopadů. Islamofobie **stigmatizuje** nejen naše muslimské spoluobčany, ale i ty, kdo se snaží o racionální debatu. Celá řada českých muslimů se obává vyjít do veřejného prostoru nebo dokonce opouští republiku a ponechává debatu extrémním názorům antiislamistů nebo nereprezentativním osobám mezi muslimy.

Islamofobie svým emočním nábojem **polarizuje**. Marginalizuje u nás a v Evropě ty názory a postoje, které stojí mezi extrémy, rozděluje veřejnost na ty pro a ty proti. Tolerance ke stereotypům a veřejná podpora antiislamistů změnila veřejnou debatu. Už se nesnažíme udržovat korektnost vyjadřování. Je přijatelné zobecňovat názory o „muslimech“, ale i zlehčovat znásilňování a hlásit se k netolerantním postojům.

Dalším dopadem rozšířené islamofobie je ale **znemožňování racionální debaty**. Dnešní obavy mají svůj racionální základ, ať už je to nepředvídaná imploze Středního východu, změny na pracovním trhu, oslabení sociálního státu, hrozící rozvolnění EU, neschopnost integrovat menšiny u nás i v Evropě a tak dále. Tyto problémy jsou velmi reálné, vyžadují porozumění jejich podstatě a společné hledání řešení. Islamofobie strhává pozornost k marginálnímu jevu a vede k zástupné debatě, která žádné konstruktivní řešení těchto problémů neumožní. V neposlední řadě stereotypy potvrzují pozice populistů.

Co s islamofobií?

Proti strachu je nejefektivnější poznávat to, z čeho máme strach. Proti antiislamismu je třeba racionálně zpracovávat témata, která byla obsazena antiislamistickými ideologiemi.

je třeba: chápat motivy strachu a analyzovat jeho důvody (např. ohrožení sociální soudržnosti, sociálního státu, společné evropské migrační politiky atd.); analyzovat (nejen zmiňovat) skutečnosti spojované s negativním obrazem islámu (věnovat se muslimským menšinám v Evropě, širším souvislostem krize na Středním východě, regionální dimenzi džihádismu a podobně.); analyzovat tvrzení antiislamismu, zjišťovat skutečný stav a informovat o něm; nebát se kritizovat islám a muslimy, ale racionálním a konkrétním způsobem; dávat muslimům samotným prostor pro vyjádření.

Stereotypy o evropských muslimech

I v českém prostředí se rozšířily předsudky proti muslimům, které se nezakládají na skutečnosti, ale opírají se o zkreslená fakta. Několik příkladů za všechny:

Islám je nekompatibilní s demokracií – přičemž velká část muslimů v demokraciích žije (Indonésie, Indie, Turecko, Tunisko plus menšiny v EU, USA, Kanadě, Austrálii atd.);

Muslimové chtějí všude zavádět šari'u – zatímco muslimské státy až na výjimky mají sekulární ústavy a šaría je částečně uplatňována jen v občanských zákonících;

Muslimové se neintegrují do západních společností – z 15 miliónů muslimů žije jen malá menšina ve vyloučených oblastech a důvody jejich marginalizace jsou povětšinou sociální, a ne náboženské (stejně jako u nás žijí 2/3 Romů integrovaně);

Třetí generace se radikalizuje – z 15 miliónů evropských muslimů odešlo do džihádu několik tisíc, z nichž asi pětina byli evropští konvertité.

FAQ Šátek a islám

Proč nosí muslimky šátky?

- obecně, je to silně rozšířený společenský zvyk, který byl v tradičních zemědělských společnostech běžný i mimo islámský svět.
- Islámský hidžáb je ukotvený v islámské tradici (sunna) a je většinově považovaný za náboženskou povinnost. Odložit šátek zejména mezi muži může být vnímáno jako nesnesitelné obnažení a ponížení
- Hidžáb á pozitivní konotaci. Hidžábem vyjadřují lidé *skromnost* a obecně ctnostné chování a zbožnost
- různí lidé mají různé motivace (zakořeněný zvyk, pobožnost, snahu o morální osobnost, očekávání rodiny na určité společenské a genderové chování jako např. nošení sukní u žen)

Je to podobné, jako křesťanské kříže?

- ne. šátek je vždy vidět, zakrývá vlasy a je chápán jako povinný, zejména v mešitě a při modlitbě.
- Bez hidžábu pro ženy a cudného oblečení pro muže (dlouhé kalhoty, ideálně i rukávy) nelze vejít do mešity, před modlitbou je ještě třeba se rituálně umýt. Hidžáb je jedním z mnoha předpisů, týkajících se i mužů vedle čistoty a např. půstu a charity (ortopraxe)
- je podobný parukám a šátkům u chasidských žen.

V čem je islám jiný jako náboženství?

- náboženství nejsou všechna, jako naše evropské křesťanství – i monoteismy se zásadně mezi sebou liší.
- Islám navíc má mnoho konfesí (šíité, sunnitě) a proudů (liberální, konzervativní, ultrakonzervativní) a kultur, které se zásadně liší
- islám má mnohem méně (iracionálních) dogmat a mnohem více požadavků na rituální etické a společenské chování (modlitby, půst; ctnosti; konzervativní normy)

Má člověk právo na svobodný projev náboženství za každých okolností?

- svoboda náboženství je lidské právo, ale jako každé jiné nesmí jeho naplňování ohrozit LP jiných
- dlouho jsme chápali svobodu náboženství jen podle evropského sekularizovaného modelu, tedy jako právo na vlastní dogma. Islám je jiný, zahrnuje komunitní praxi (šátek, pouze halál nevěpřové maso, vlastní pohřební rituály, pravidelné modlitby) a některé tyto praxe jsou integrované do západních pravidel (např. ve školách je vždy jedno veget. jídlo pro vegetariány, židy a muslimy; šátek je běžný i ve sportu atd.)
- svoboda projevu a náboženství není absolutní, může být omezena právy nebo zájmy jiných (např. při výkonu povolání), ale pouze do nezbytné míry

Proč je islám problém?

- náboženská diverzita je pro nás nová, nejsme zvyklí na jinakost
- naše společnost se sekularizovala, náboženství už víc než 100 let neurčuje naši společnost, ale mimoevropské země jsou v tomhle jiné (včetně USA)
- neznámá to ale, že náboženští lidé nemohou být moderní a respektující
- Islám si spojujeme s migrací, která přináší specifické výzvy
- islám je “naším problémem” z [důvodů rozepsaných zde](#)

O co jde ve sporech o “gender”?

Istanbulská úmluva

Anotace: V této aktivitě si studenti vyzkouší analýzu polarizujícího sporu o ratifikaci Istanbulské úmluvy. Aktivita vychází z teorie rámování, pomocí které studující analyzují argumentace jednotlivých aktérů zapojených do sporu. Studující využijí teorii rámování k rozboru a popisu rétorických strategií jednotlivých aktérů a prohloubí si tak porozumění mechanismu polarizace společnosti. V reflexivní části aktivity se zaměříme na důsledky polarizujících procesů ve společnosti na práva menšin.

Cíl: Porozumění teorie rámování, aplikace této teorie na analýzu argumentace a komunikace problémů, pochopení mechanismu vzniku polarizačního sporu a schopnost oddělit polarizační a eskalační argumentační strategie od konstruktivních, seznámení se s obsahem Istanbulské úmluvy.

Čas: 90 min

Příprava: Vytiskněte si [Pracovní list Rámování](#) a Pracovní list Istanbulská úmluva tak, aby každá skupina mohla pracovat s jedním aktérem a měla k tomu popis teorie rámování.

Materiály pro vyučující:

- Případová studie Istanbulská úmluva
- Jak mluvíme o genderu?
- Jak se z genderu stala “genderová ideologie”?

Instrukce:

Na začátku hodiny vytvořte uprostřed místnosti kruh ze židli tak, abyste při diskuzích a společné práci všichni mohli společně diskutovat a viděli jeden na druhého. Posadte se spolu se studujícími do kolečka a představte studujícím program, se kterým přicházíte, pak vyzvěte studující aby se představili a řekli něco o sobě (co studují nebo čím se zabývají).

Evokace

Aktivita škály: 10 min

aktivita slouží k rozpohybování studujících a naladění se na téma.

Vytvořte v místnosti pomyslnou škálu - například prostor mezi dvěma protilehlými rohy. Studující se postaví a umístěním se na škále odpovídají na vámi pokládané otázky. Po každé otázce krátce se zeptejte studujících na důvody, proč stojí tam, kde stojí.

- seřadte se podle znamení horoskopu/data narození
- mám/nemám problém říkat svůj názor před větší skupinou lidí
- mám/nemám problém bavit se na téma genderu

Uvědomění 65 min

1. Úvod (5 min)

Krátce popište studující téma, se kterým budeme pracovat. Zeptejte se jich zda o IÚ už slyšeli a o co o tom ví

1. Individuální práce: Istanbulská úmluva 10 min

Popíšeme co je problém i v případě Istanbulské úmluvy - stejně tak jak je těžké uchopit téma genderu mezi sebou, ještě náročnější je ho komunikovat pro celou společnost, proto jednotliví aktéři využívají různé komunikační strategie a rámování, skrze něž chtějí oslovit své cílové skupiny. Využívají k tomu různá rámování pojmu gender a tématu genderově podmíněného násilí tak, aby své cílové skupiny (voliče, příznivce, čtenáře) přesvědčili o svém postoji k problému. Rozdejte každému vytištěný Pracovní list Istanbulská Úmluva a nechte studující list přečíst.

2. Skupinová práce: diskuze 10 min

Otevřte prostor pro diskusi a pro zodpovězení případných otázek.

3. Skupinová práce: rámování 20 min

Pokusíme se teď zanalyzovat jak jednotlivé póly/aktéry rámuje IÚ. Rozdělíme studující na skupiny a každá skupina analyzuje pomocí teorie rámování jednoho aktéra, kterého si vylosuje/vybere. K tomu skupiny dostanou Pracovní list Teorie rámování včetně pomocných otázek pro rámování. Skupiny nastudují strategie aktéra a zanalyzují jeho strategie.

4. Společná práce: rámování 20 min

Skupiny pak své výsledky představí ostatním, pokračuje diskuze nad tím, o co jde ve sporu a jak ho kdo rámuje. Pomocné otázky k diskusi:

- jak se vám na úkolu pracovalo?
- jaká je motivace a záměry aktérů, které téma genderu vnáší do veřejné diskuze?
- jaké jsou důsledky toho, jak rámuje jednotlivé aktéry téma Genderu na celý spor?
- Jaký to má vliv na konkrétní lidi/zranitelné skupiny (queer komunitu?)

Reflexe 15 min:

- co si z dnešního ws odnášíte?
- můžeme mluvit o společenských nerovnostech vycházejících z ženských a mužských rolí konstruktivně?
- Co je k tomu třeba?

Zadání domácího úkolu

Nakonec skupiny dostanou jako domácí úkol zkusit vysvětlit o co jde v Istanbulské Úmluvě jednotlivým společenským skupinám:

- odpurcům genderu
- konzervativním lidem
- rodinám s dětmi
- věřícím/křesťanům
- mladým lidem

Případová studie: Istanbulská Úmluva a „Genderová ideologie“

Násilí na ženách

Násilí na ženách je celosvětový fenomén, který se vyskytuje v různých formách a podle výzkumu organizace ProFem má s nějakou formou sexuálního násilí nebo obtěžování osobní zkušenost každá druhá žena. Každá desátá z těchto žen byla během svého života znásilněna. Ročně policie ČR řeší 500 až 600 případů znásilnění. Analýza Sociologického ústavu Akademie věd navíc potvrdila nárůst výskytu domácího násilí během jarní vlny pandemie covid-19 a poptávka po službách organizací pomáhajících obětem vzrostla o 30 až 40%. Přestože se jedná o takto rozšířený fenomén a ačkoliv jsou z valné většiny oběťmi takového násilí ženy, vedou se ideologické spory o tom, zda jde o strukturální problém, tj. problém, který vyplývá z rozložení moci ve společnosti a dominance jisté skupiny nad druhou, či se jedná o patologický jev páchaný problematickými jedinci.

Statistika: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Domaci-nasili-a-sexualni-nasili-v-roce-2021.pdf>

Istanbulská úmluva

Úmluva rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, známá jako tzv. Istanbulská úmluva, byla představena v roce 2011 v Istanbulu. Do konce minulého roku ji podepsalo 45 států (včetně ČR) a 37 zemí ji ratifikovalo. Jedná se o dokument, který vnímá násilí na ženách jako problém strukturální povahy, kterému lze předcházet skrze transformaci zavedených struktur, a definuje násilí na ženách jako „porušování lidských práv a formu diskriminace žen.“ V těle svého textu vychází z pojmu „gender,“ který definuje jako „společensky ustanovenou roli, chování, aktivity a atributy, jež daná společnost považuje za náležité pro ženy a muže.“ Jako své cíle uvádí:

1. chránit ženy před veškerými formami násilí a dosáhnout prevence, stíhání a potlačení násilí vůči ženám;
2. přispět k eliminaci veškerých forem diskriminace žen a podpořit skutečné zrovnoprávnění žen s muži také posílením pravomocí žen;
3. navrhnout zevrubný rámec, strategie a opatření pro ochranu a pomoc veškerým obětem násilí vůči ženám a domácího násilí;
4. podpořit mezinárodní spolupráci ve snaze o eliminaci násilí vůči ženám a domácího násilí;
5. poskytnout podporu a pomoc organizacím a složkám účastným na prosazování zákonnosti, aby mohly efektivně spolupracovat a dohodnout se na integrovaném postupu při eliminaci násilí vůči ženám a domácího násilí.
6. přidat

Státy, které úmluvu ratifikují, se zavazují, že zakotví princip rovnosti mezi ženami a muži do svých ústav, zakáží diskriminaci žen a zruší zákony a postupy, jež diskriminují ženy. Podle textu Istanbulské úmluvy nově zavedená opatření musí vycházet z „genderového chápání

násilí vůči ženám“ a „zohledňovat genderové hledisko a prosazovat a aktivně naplňovat politiku rovnosti a dělby pravomocí mezi ženami a muži.“

Odkaz na Istanbulskou úmluvu: <https://rm.coe.int/1680462471>

Ratifikace Istanbulské úmluvy

Česko Istanbulskou úmluvu podepsalo v roce 2016. O dva roky později, v březnu 2018, tehdejší český premiér Andrej Babiš (ANO), zveřejnil na svém oficiálním Facebookovém profilu status, v němž vyjadřoval nadšení nad chystanou ratifikací Istanbulské úmluvy:

Dneska se stavila na kafe Česká ženská lobby

Slíbil jsem jim, že ratifikujeme Istanbulskou úmluvu,lepší ochranu obětí násilí na ženách. Tak máme strašně malou zaměstnanost žen na částečný úvazek, i když na to mají nárok. Jaroslava Němcová nám s tím pomůže.

Již o devět měsíců později, v prosinci 2018, Babiš v rozhovoru pro Právo tvrdil, že Česká republika má zákony, které ženy před násilím dostatečně chrání, a proto není potřeba žádná mezinárodní úmluva. Istanbulská úmluva (IÚ) nebyla ratifikována dodnes. Česko se přidalo k zemím, mezi nimiž jsou i Slovensko nebo Maďarsko, které ratifikaci odkládají nebo přímo odmítají. Přestože se jedná o běžnou mezinárodní smlouvu, jakých Parlament ratifikoval tisíce bez povšimnutí české veřejnosti, Istanbulská úmluva totož překvapivě vzbudila řadu emocí a vyvolala vášnivou debatu, jež svým obsahem přesáhla obsah samotné úmluvy. Do této debaty se zapojili nejen právníci a politici, ale i lidé z řad občanské společnosti, aktivisté a představitelé religiózních organizací včetně Katolické církve.

Jak mluvíme o genderu?

Spory kolem genderu – potažmo sexuality, ženských práv a práv LGBTQ+ lidí – byly umožněny zejména tím, že se jedná o mnohoznačný termín, který se z analytické kategorie sociálních věd přelil do běžné mluvy, v níž si žije tak trochu vlastním životem. V Česku jeho porozumění navíc nepomáhá ani to, že se jedná o slovo cizího původu, a tak jeho význam nelze intuitivně odvodit. I z těchto důvodů ho různí lidé záměrně používají tak, jak se zrovna hodí jejich ideologickému programu.

Navíc ani ve společenských a humanitních vědách není sjednocená představa o tom, co koncept „gender“ znamená. Nejenže se používá rozdílně napříč disciplínami, mezi vědci a vědkyněmi nepadá ani absolutní shoda na tom, jak s tímto konceptem systematicky pracovat.

Naším cílem ale není zaplétat se do složitých akademických debat. Zajímá nás především to, v jakých podobách se termín „gender“ objevuje v českém veřejném prostoru. Abychom pochopili, odkud úzkosti spojené s debatami o genderu pramení, je třeba porozumět tomu, že konspirační teorie, které se k genderu váží, mají reálný základ. Někteří aktéři jej však záměrně zkreslili za účelem vyvolání morální paniky a získání politické moci.

Pro některé mluvčí koncept genderu představuje sociálně konstruované společenské role, které ve společnosti tradičně zastávají ženy a muži. Pro jiné může představovat nátlakovou ideologii, jež nutí lidi, aby se chovali podle toho, jestli se narodili do mužského nebo ženského těla. Takoví lidé často volají po zrušení genderu jako rozlišovací kategorie a sní o světě, kde se člověk nemusí identifikovat ani jako muž, ani jako žena.

Ostatní naopak nemají problém s dělením do škatulek, ale s jejich množstvím. Podle nich je dělit lidi jen do dvou škatulek omezující a brání lidem v tom, aby byli sami sebou a volají po rozšíření těchto kategorií o další typy (odtud pochází katastrofická varování o 66, popřípadě 377 genderech). Když transgender lidé mluví o svém genderu, popisují tím svoje vnitřní nastavení, kdy svět prožívají jako žena, přestože se narodily do mužského těla, nebo jako muž, přestože se narodili do těla ženského.

Jiní chápou gender striktně jako analytickou kategorii, která řeší rozdělení moci ve společnosti a je užitečná hlavně k tomu, aby poukázala na to, že ženy i sto let po tom, co získaly volební právo, mají statisticky stále nižší postavení ve společnosti, ať už se jedná o jejich společenský status, příjem, popř. množství neplacené práce, kterou vykonávají ve prospěch celé společnosti.

Relativní vágnosti termínu „gender“ šikovně využili aktéři, kteří touží po společnosti, v níž rodinu tvoří matka, otec a děti, a po tom, aby k tomuto modelu neexistovaly žádné další alternativy a všichni lidé žili podle tohoto schématu bez ohledu na jejich preferenci. Na rozdíl od ideologií, jako jsou fašismus nebo nacionalismus, neexistuje žádný pevně daný ideový systém, který by šlo označit jako „gender“. Přesto tito aktéři mluví o tzv. „genderové ideologii“ a tím se snaží jakékoliv emancipační snahy, které termín používají k analýze sociálních nerovností, dehonestovat.

Záměrně opomíjí i fakt, že feministky mezi sebou naopak dlouhodobě vedou spory nejen o tom, zda pojem genderu používat, ale i o tom, zda by měla být legální sexuální práce, surrogátní těhotenství nebo zda by feminismus měl být levicový či pravicový. Přesto se ultrakonzervativcům povedlo vytvořit představu, že kdokoli, kdo s termínem „gender“ operuje, je součástí jedné nátlakové skupiny, která tzv. genderovou ideologii propaguje.

Aby dehonestovali aktivismus za práva žen a LGBTQ+ lidí a obor genderových studií, popisují tuto tzv. ideologii jako soubor zavrženíhodných etických a sociálních reforem, jmenovitě sexuálních a

reprodukčních práv, manželství adopce dětí gay a lesbickými páry, nových reprodukčních technologií, sexuální výchovy, gender mainstreamingu, ochrany před genderovým násilím a další. Lidé, kteří termín genderová ideologie aktivně používají, záměrně ignorují historii tohoto pojmu a vybírají si z ní ty nejvíce problematické momenty, jako např. kontroverzní experimenty sociologů ze 60. let minulého století a jako matku genderové ideologie označují poststrukturalistickou filosofku Judith Butler.

V interpretaci těchto aktérů, kteří čerpají z konzervativního teologického myšlení a konspiračních teorií, je pojem genderu sice značně zkreslen a některé jím označované aspekty extrémně zveličovány, a přesto – nebo právě proto – se jim podařilo udělat z něj velké politické a společenské téma. Politické subjekty a hnutí, která se prezentují jako bojovníci proti genderové ideologii, dokázaly přesvědčit a na svou stranu získat nemalou část lidí, ve kterých společenské změny probíhající v oblastech genderu a sexuality vyvolávají strach a úzkosti. Často to jsou lidé, jimž bylo vštěpováno to, že jakákoli odchylka od normálu není v pořádku. Dnes jsou naopak nabádáni k respektu a oslavě diverzity.

Obzvláště těm konzervativnějším z nich se může zdát, že zatímco oni se podřídili diktátu o nutnosti usadit se a založit rodinu, a to často ve vztazích, v nichž se sami necítily šťastní, lidé z mladších generací nerespektují stejná pravidla a dělají si, co chtějí a s kým chtějí. Mají tak pocit, že pevný řád a jimi osvojené představy o tom, jak správně žít, se rozpadají, a že dnešnímu světu přestávají rozumět. Spory okolo otázek genderu a sexuality tak pro ně reprezentují spory o tom, co je a co není dobrý život a co je a co není přirozené.

I proto není dobré jejich úzkosti smést ze stolu jako emoce pramenící z nepochopení problematiky a špatné informovanosti. Tito lidé docela dobře chápou, z čeho mají strach a ten není naprosto iracionální: přístupy k sexualitě a otázkám genderu se reálně vyvíjí. Někteří aktéři ale dokážou tento strach přetavit v nenávist. A tomu je třeba předcházet.